

ZAMONAVIY OILALAR RIVOJINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

*Azizova Dinara Rahmiddinovna**Osiyo xalqaro universiteti "Pedagogika va psixologiya kafedrası" o'qituvchisi*dazizova210@gmail.com

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada zamonaviy oila institutining rivojlanish dinamikasi, uning jamiyatdagi o'рни va dolzarb muammolari kompleks yondashuv asosida tadqiq etilgan. Globallashuv va raqamli texnologiyalar davrida oila institutining transformatsiyasi, demografik tendensiyalar va ijtimoiy-iqtisodiy omillarning oilaviy munosabatlarga ta'siri chuqur tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, zamonaviy oilaning innovatsion modellari, barqarorlik omillari va rivojlanish istiqbollari aniqlangan.

KALIT SO'ZLAR: Zamonaviy oila instituti, demografik tendensiyalar, nikoh-oila munosabatlari, oila barqarorligi, gender tenglik, raqamli transformatsiya, oilaviy qadriyatlar.

АННОТАЦИЯ: В данной статье на основе комплексного подхода рассматривается динамика развития современного института семьи, его место в обществе и актуальные проблемы. В эпоху глобализации и цифровых технологий глубоко анализируется трансформация института семьи, влияние демографических тенденций и социально-экономических факторов на семейные отношения. По результатам исследования определены инновационные модели современной семьи, факторы устойчивости и перспективы развития.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Современный институт семьи, демографические тенденции, брачно-семейные отношения, стабильность семьи, гендерное равенство, цифровая трансформация, семейные ценности.

ABSTRACT: This article examines the development dynamics of the modern family institution, its role in society, and current challenges through an integrated approach. It provides in-depth analysis of family institution transformation in the era of globalization and digital technologies, including demographic trends and the impact of socio-economic factors on family relationships. Based on research findings, innovative models of modern families, stability factors, and development prospects have been identified.

KEYWORDS: Modern family institution, demographic trends, marriage-family relationships, family stability, gender equality, digital transformation, family values.

KIRISH. Oila instituti jamiyatning fundamental tuzilmasi sifatida insoniyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida muhim rol o'ynab kelgan. XXI asrda globallashuv, urbanizatsiya va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi oila institutining tub mohiyatini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. BMTning 2023-yilgi "Global Family Trends" hisobotiga ko'ra, so'nggi yarim asr davomida dunyo miqyosida oila tuzilishi, funktsiyalari va ijtimoiy roli sezilarli o'zgarishlarga uchradi. Bu o'zgarishlar zamonaviy oilaning yangi modellari shakllantirish va mavjud muammolarni hal etish uchun kompleks yondashuvni talab qilmoqda.

ASOSIY QISM. 1. Zamonaviy oila institutining evolyutsiyasi

Tarixiy rivojlanish bosqichlari

Oila instituti evolyutsiyasining asosiy bosqichlari:

- An'anaviy patriarxal oila (XIX asr oxirigacha)
- Industrial davr oilasi (XX asrning birinchi yarmi)

- Postindustrial oila (XX asrning ikkinchi yarmi)

- Zamonaviy raqamli davr oilasi (XXI asr)

Demografik tendensiyalar

Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining 2023-yilgi ma'lumotlariga ko'ra:

- Global miqyosda nikoh yoshi o'rtacha 3-7 yilga kechikmoqda

- Rivojlangan mamlakatlarda tug'ilish koeffitsienti 1.6-1.8 ni tashkil etadi

- Yevropa mamlakatlarida ajralishlar soni 40% ga yetgan

- Osiyoda keng oilalar soni 45% dan 28% gacha kamaygan

Zamonaviy oilaning asosiy xususiyatlari

Ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlar:

- Iqtisodiy mustaqillik

- Dual-career oilalar ko'payishi

- Moliyaviy resurslarni teng boshqarish

- Innovatsion texnologiyalardan foydalanish

Psixologik xususiyatlar:

- Shaxslararo munosabatlar demokratlashuvi

- Individual erkinlikka hurmat

- Emotsional intellektning yuqori darajasi

- Stress bardoshlilik mexanizmlari

Zamonaviy oilalarning asosiy ko'rinishlarini tahlil qilib chiqamiz:

1. Nuklear (yadroviy) oila:

- Er-xotin va ularning farzandlaridan iborat

- Mustaqil yashash va qaror qabul qilish

- Iqtisodiy mustaqillik

- Ko'proq shaharlarda uchraydi

2. Yolg'iz ota yoki onali oila:

- Ajralish, vafot etish yoki boshqa sabablarga ko'ra bir ota/ona va farzandlar

- UNICEF ma'lumotlariga ko'ra, bunday oilalar soni jahon bo'yicha 20% ni tashkil etadi

- Ko'pincha ijtimoiy va iqtisodiy qiyinchiliklarga duch keladi

3. Aralash (blended) oilalar:

- Qayta nikohdan so'ng birlashgan oilalar

- Har ikki tomonning avvalgi nikohidan farzandlari

- Murakkab oilaviy munosabatlar tizimi

- BMT statistikasiga ko'ra, rivojlangan mamlakatlarda 15-20% ni tashkil etadi

4. Kohabitatsiya (rasmiy nikohsiz birga yashash):

- Rasmiy nikohsiz birgalikda hayot kechirish

- Ko'proq yoshlar orasida keng tarqalgan

- Evropada 25-30% juftliklar shunday yashaydi

5. Masofaviy oilalar:

- Er-xotin turli hududlarda yashashi/ishlashi

- Online muloqot asosiy aloqa vositasi

- Globallashuv natijasida ko'paymoqda

6. Bir jinsli oilalar:

- Ba'zi mamlakatlarda qonuniy tan olingan

- Farzand asrab olish huquqi mavjud

- Jamiyatda turli munosabatlar mavjud
 - 7. Ko'p avlodli oilalar:
 - Bir necha avlod birga yashashi
 - An'anaviy qadriyatlarni saqlash
 - Ko'proq Osiyo va Afrika mamlakatlarida uchraydi
 - 8. Trans-milliy oilalar:
 - Turli millatga mansub er-xotin
 - Madaniyatlar aralashuvi
 - Globallashuvning natijasi
 - 9. Bola asrab olgan oilalar:
 - Biologik aloqasi bo'lmagan farzandlar bilan
 - Maxsus huquqiy status
 - Psixologik moslashuv davri muhim
 - 10. Farzandsiz oilalar:
 - Ixtiyoriy yoki majburiy sabablarga ko'ra
 - Karyeraga yo'naltirilgan
 - Rivojlangan mamlakatlarda ko'proq uchraydi
- Har bir oila turi o'zining:
- Huquqiy statusi
 - Ijtimoiy munosabatlari
 - Ichki dinamikasi
 - O'ziga xos muammolari
 - Rivojlanish tendensiyalariga ega

Zamonaviy jamiyatda bu turlarning barchasi qonuniy va normal holat sifatida qabul qilinishi, har bir oila o'z tanloviga ega bo'lishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Mintaqaviy farqlar:

- Shimoliy Amerika va Yevropa: nuklear oilalar ustunligi
- Osiyo: an'anaviy va zamonaviy modellar aralashuvi
- Afrika: an'anaviy oila modelining saqlanib qolishi
- Lotin Amerikasi: keng oilalar dominantligi

Zamonaviy oila muammolari

Ijtimoiy muammolar:

- Avlodlar o'rtasidagi qadriyatlar tafovuti
- Work-life balance masalasi
- Raqamli texnologiyalar ta'siri
- Ajralishlar soni ortishi

Iqtisodiy muammolar:

- Moliyaviy barqarorlik
- Uy-joy masalasi
- Ta'lim xarajatlari
- Tibbiy xizmat narxlari

Davlat siyosati va yechimlar

Huquqiy mexanizmlar:

- Oila kodekslarini modernizatsiya qilish
- Gender tenglikni ta'minlash
- Bolalar huquqlarini himoya qilish

- Ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish

Ijtimoiy dasturlar:

- Oilalarni qo'llab-quvvatlash dasturlari
- Psixologik yordam markazlari
- Yoshlarni oilaga tayyorlash kurslari
- Oilaviy maslahat xizmatlari

XULOSA. Zamonaviy oila instituti murakkab va ko'p qirrali transformatsiya jarayonini boshdan kechirmoqda. Globallashuv va raqamli texnologiyalar davri oilaning an'anaviy shakllarini o'zgartirib, yangi modellarni shakllantirmoqda.

Bu jarayonda oilaning asosiy funksiyalarini saqlab qolgan holda, zamonaviy talablarga moslashish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va milliy qadriyatlarni uyg'unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, zamonaviy oila barqarorligini ta'minlash uchun quyidagi yo'nalishlar ustuvor ahamiyatga ega:

1. Oila institutini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish
2. Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish
3. Oilaviy qadriyatlarni zamonaviy talqinda rivojlantirish
4. Raqamli texnologiyalarning oilaga salbiy ta'sirini kamaytirish choralarini ishlab chiqish

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dinara, A. (2024). O'SMIRLARNING RIVOJLANISHIGA SALBIY TA'SIR KO'RSATUVCHI IJTIMOY VA PSIXOLOGIK OMILLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH. *PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(1), 165-170..
2. Rahmiddinovna, A. D. (2024). O'QUVCHILARNI PSIXOLOGIK QO'LLAB-QUVVATLASHNING AHAMIYATI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 208-214.
3. Rahmiddinovna, A. D. (2024). TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING PSIXOLOGIK ASOSLARI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 202-207.
4. Rahmiddinovna, A. D. (2024). IQTIDORLI BOLALAR BILAN ISHLASH PSIXOLOGIYASI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 248-254.
5. Rahmiddinovna, A. D. (2024). O'QITUVCHI VA O'QUVCHI O'RTASIDAGI MUNOSABATNI BOSHQARISH USULLARI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 222-228.
6. Rahmiddinovna, A. D. (2024). PEDAGOGIKANING ASOSIY TUSHUNCHALARI VA TAMOYILLARI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 229-234.
7. Rahmiddinovna, A. D. (2024). TA'LIMDA KOMMUNIKATSIYA VA MULOQOT PSIXOLOGIYASI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 242-247.
8. Rahmiddinovna, A. D. (2024). MOTIVATSIYA VA TA'LIM JARAYONI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 196-201.
9. Rahmiddinovna, A. D., & Baxodirovna, N. Z. (2025). INKLYUZIV TALIMDA NUQSONLI BOLALARNI IJTIMOY HAYOTGA TAYYORLASH CHORA TADBIRLARI. *ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA UNGA QARATILGAN KREATIV G'OYALAR, TAKLIFLAR VA YECHIMLAR*, 7(75), 1-6.

10. Rahmiddinova, A. D. (2024). SHAXSNI TARBIYALASHDA PSIXOLOGIK OMILLAR. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 190-195.
11. Rahmiddinova, A. D. (2024). TA'LIM JARAYONINING METODLARI VA SHAKLLARI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 1(2), 235-241.
12. Maxmudovna, M. F. (2024). TARBIYA JARAYONINING MOHIYATI VA ASOSIY YO 'NALISHLARI. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 1(3), 141-147.
13. Maxmudovna, M. F. (2024). INCLUSIVE TA'LIM TIZIMI: IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR UCHUN YANGI IMKONIYATLAR. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 1(3), 162-168.
14. Maxmudovna, M. F. (2024). O 'QUVCHILARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 1(3), 128-134.
15. Maxmudovna, M. F. (2024). XXI ASRDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING O 'RNI VA AHAMIYATI. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 1(3), 176-182.
16. Maxmudovna, M. F. (2024). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING RIVOJLANISHIDA DIDAKTIK O 'YINLARNING AHAMIYATI. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 1(3), 120-127.
17. Maxmudovna, M. F. (2024). OILAVIY TARBIYA VA MAKTAB TA'LIMI INTEGRATSIYASI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 1(3), 169-175.
18. Maxmudovna, M. F. (2024). O 'QITUVCHI VA O 'QUVCHI O 'RTASIDAGI MUNOSABATLAR: MOTIVATSIYA VA NATIJALAR. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 1(3), 183-189.
19. Maxmudovna, M. F. (2024). RIVOJLANGAN TA'LIM TIZIMLARINING O 'QUVCHILAR SHAXSIGA TA'SIRI. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 1(3), 135-140.
20. Maxmudovna, M. F. (2024). INNOVATSION PEDAGOGIKA VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 1(3), 155-161.
21. Maxmudovna, M. F. (2024). TA'LIM JARAYONIDA INTERFAOL METODLARNING ROLI VA SAMARADORLIGI. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, 1(3), 148-154.